

א יידל מיט א פידל | תאמינו או לא: הגוי
המקומי, ששימש כשהוא כבר שוחט, חזן
ו'בעל הקורא' האחרון בקובה - התגניר...

הדראה של העללה

רק אחרי תקופה ארוכה שבה שימש **פטרון**
הקהילה היהודית של קובה, צווות אביו,
עבר יעקב ברץ' ניאק **גיור כהלה** בארץ ■ Ari
גרינשפן וארי זיבוטפסקי, כתבי 'משפחה' שליוו
את יעקב במהלך גיורו, יצאו לקובה, לבקר את
היהודי החדש-ישן, נשמרו בבעתיה מיתושי
קדחת הדঙגו, נסעו **בטנדור המזגג** של בית
הכנסת כדי לשחות **טלה לצלנט**, והתפערו
מקהילה של איש אחד, השומרת באדיקות על
זהותה היהודית ■ **יום מסע קובאני**

הכל נעל. רחוב טיפוסי בהוואנה

אוכלוסייה יהודית ניכרת למדי. קיום הקהילה החל כאשר גל של יהודים טורקים החל להציג את האי, כשהם מתחפשים מקלט מחוסר היציבות שלאחר מלחמת העולמים הראשונה. בהמשך, הביאו השנים שבין שתי המלחמות העולמיות גם יהודים אשכנזים למקום, אשר לא קיבלו רישיון כניסה לאורה"ב. במשך מספר שנים שגאו יהוד' קובה – עד שהמהפכה של קסטרו שחרלה בתשי"ט (1959) – הביאה עמה שמה רוחנית. קובה שבה בירנו אナンון, הייתה מקום עצוב, שבו ותירה קהילה יהודית מצומחת, שוקעה בבעז של ההיסטוריה.

איך הגיע יעקב, הגוי, אל מעמדו כפטרון הקהילה בהמשך גם כחן, שוחט ובעל קורא – בקיצור כל 'כל' הקודש' של הקהילה גם ייחד? יעקב נולד למשפחה של פועלים יהודים. סבו עזב בשנות תרפ"ז את אירופה והיגר להוואנה, בה שימש כשוקח ונילח את בית הכנסת. במהלך תקופה זו ולאחר מלחמת העולם השנייה, הייתה הוואנה המגרש הביתי של העשירים והמפורסמים. היו שם עסקים גדולים, שפלו, לא נעים, ייחד עם המאפייה המקומית.

רבים עזבו בהמשך לאורה"ב, אך בני משפחת ברז'ניאק נותרו בקובה. אביו של יעקב גילה להט בלתי רגיל בתפקידיו המורכבים כשוקח, חזן, מנול בית הכנסת ומתאם פעילויות הנוער, במיוחד בשעות הקשות לאחר מהפכת קובה. אי אא, היהת הוואנה ביתו של מועדן תרבותי בשם 'ציוניסטה', ואביו של יעקב שמר על חיותה של היהדות בין בני הנוער שנפגשו בו.

עשורים רבים לאחר מכן, הلقנו לחפש את

פרישה ממש עצמה. צמד כתבי 'משפחה' מחלץ את הרכב התקוע במאਮץ להכנת צ'ילנט קובני

זקן גדול, כיפה שחורה גדולה וציצית מבצתת. בסך הכל, מראה אופייני למדוי – פטש לכך שמקום התתרחשות הוא בית הכנסת הפעיל היחיד הפעיל באופן יומיומי במדינת קובה כולה. קובה מעלה בדמיהן מראות של מפרק גונאנטנו, סייררים, מפרק החזירים ומוכנות מלפני 60 שנה. מעטים יחשבו עליה כמרכז יהודי משגשga. אך באמצעות המאה העשרים, היהת קובה ביתה של

ארי גריינשפן
וארי צ. זיבוטפלסקי, הוואהנה

צילום: פלאש 90, ארי גריינשפן, ארי

זיבוטפלסקי ד"ר הנדי הווווץ

"איך יכול לעזוב את בני הקהילה היהודית שלי?" שאל בכאב יעקב ברז'ניאק, פטרון הקהילה, החזן, השוחט ובעל הקורא האחרון בקובה, בדרך להtag'יר באוצר. אנחנו יושבים מול נופי הוואהנה האקווציטים, מול פטרון הקהילה, שהוא כבר יהודי בשל זה, ומשחררים את מסען הבלתי אפשרי ליהדות אמרית – שראשיתו בניהול חי הקהילה היהודית במסירות וסופה בגיר כהלה.

"הדבר הראשון שעשיתי כאשר נודע לי כי לצערינו איני היהודי כהלה, היה להודיע כי איןנו נותנים עוד בשידור למבקשים", מספר בהתרוגשות יעקב, שמחזיק והחזיק את הזיק היהודי האחרון בקובה. במשך זמן ממושך האכיל יעקב את נבקשי הכספיות בשבר שנחט כהלה, כפי שלמד, אך על ידי לא יהודי... באופן דומה הוא שימש גם בעל קורא נוכרי לבני הקהילה, שחפץ לזכות בקריאת התורה. לאחר הגיעו ושקע בעשייה בלתי פוסקת מרוץ נגד הקהילה והזמין דומה לתקmach!

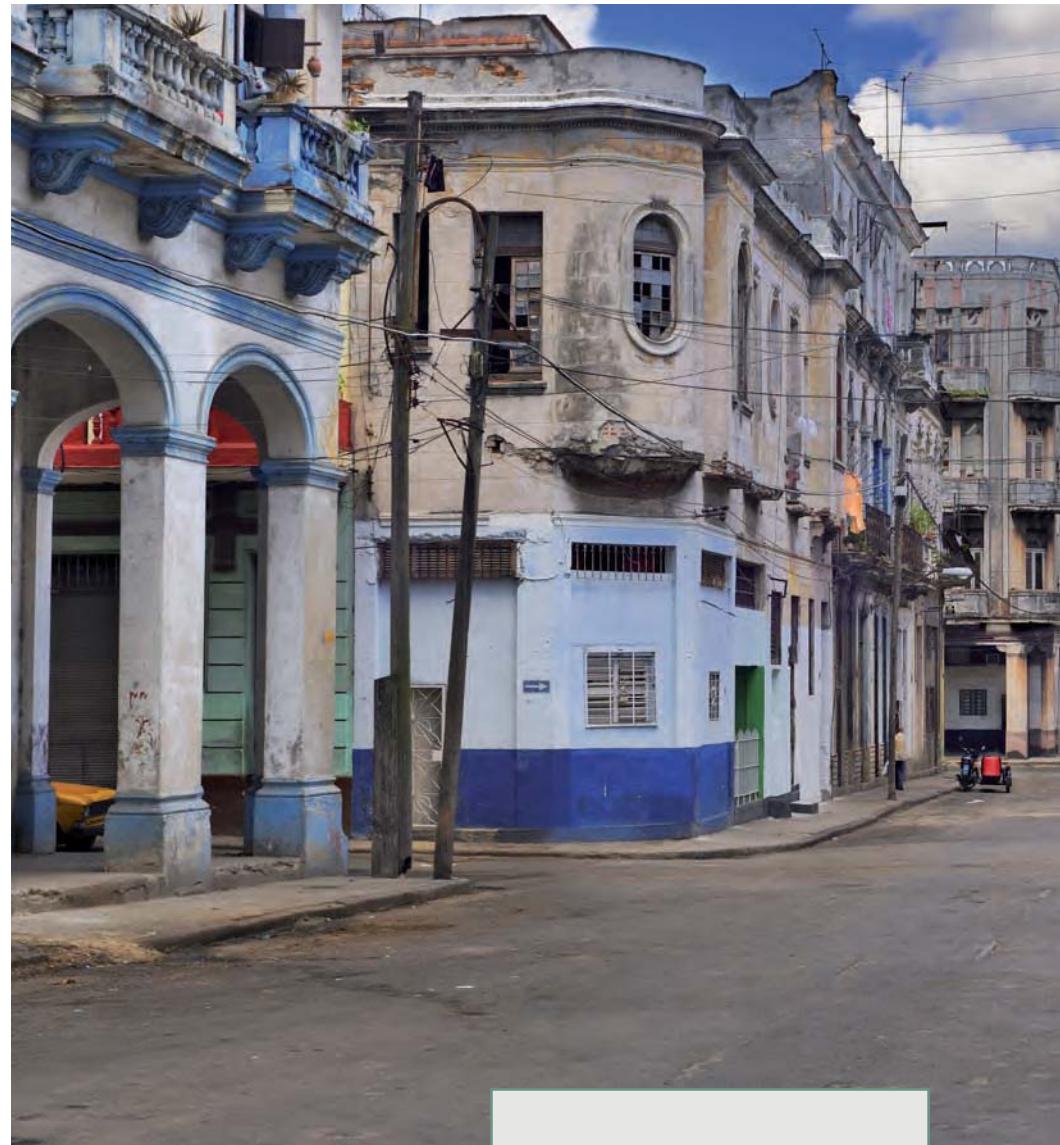
קובה היא כיום של 12 מיליון אישים, אך רק שנים מהם הינם יהודים שומרי מצוות, שניהם יהודים רק לאחרונה. מבחינה יעקב ושרה ברז'ניאק, מספרם של שומריו המצוות בקהילה אינו מרפה לרוגע את ידיהם מהמאיץ האינסובי בטיפוחה ובשמירת קיומה. השניים משרתים במסירות את הקהילה הקטנה של בית הכנסת ההיסטורי' עדת

כשהוא ממלא את תפקידיהם של סבו ושל אביו. אך על אף שלשולותם היו שוחטים ומהנגי קהילה, היה הבדל אחד בין יעקב לבין אביו וסבו: הם היו יהודים על פי ההלכה בעודו שעוד שהוא – גוי.

כיצד התהוות אירוניה עצובה זו? כפי שמספר זאת יעקב, נשא אביו אישת לא יהודי, אשר "גוייה" על ידי "רב" שאינו שומר מצוות כי, כפי שהוא מנסה זאת, "בקובה לאחר המהפהכה לא הייתה אפשרות אחרת". אנשים לא הורשו לעזוב, ולא היו באי רבעים שומרין מצוות, כדי ללמד יהודים תורה. למעשה, יש כל כך מעט יהודים צעירים, מסביר יעקב, עד שבקובובה "עליך לקבל החלטה. או נישואין תערובת או שאין לך משפחחה." לאחר שאחד איינו דתי, ופיקיד פורמי מופיע ומצבע "גירום" מפעם לפעם, נרגעות אפלו נקיופות המצפון הקשות ביותר לגבי נישואין תערובת.

כך יצא כי השוחט, בעל הקורוא ובטל התפילה היחיד בא לא היה היהודי על פי ההלכה, אך הוא למד תורה ושמר מצוות, והתפלל שלוש פעמים ביום וסידר אוכל כשר לקהילה. לאחר נישואיו לאישה שאינה יהודית, שמר הזוג שבת וכשרות ומצוות הבית היהודי.

בראשית תש"ע הבין יעקב כי המצב בלתי אפשרי: הזוג שומר המצוות היחיד בא יאינו יהודי בכלל, והשוווט עצמו אינו בעל המומחיות הנדרשת. הוא סיידר, בתמיכתה הנדיבה של הקהילה היהודית בפנמה, שהוא ואשתו יבואו לארכי לעבר גיאו על פי ההלכה. הרוב אליוו בירנបאום, ראש הארגון ששסייע לע יעקב, סיידר כי ילמד את ההלכות העייניות והמעשיות של השחיטה עם אורי גורינשפן. לאחר ארבעה חודשים של לימוד אינטנסיבי, בחנו, אנחנו

המודען הציוני בתקווה למצוא שריד יהודי כלשהו – أولי ספרים ישנים, מאובקים, או מזוודה נשחת. כאשר מצאנו את הבניין, נדהנו לולות כי הבניין שבעבר היה מועדון ציוני, הפק היום דוקא מרכז תרבותי עובי. המנהל הנוכחי לא ידע דבר על ההיסטוריה של המקום, ולא מצאנו שרידים יהודים גלויים, על אף שהו אזכורים לא מעטים של ירושלים על הקירות.

למרבה הצער משקף המרכז הקהילתי את מצבה של יהדות קובה היום. על אף שרשימת ישנות שלשה בתים נסות וחיים היום בקובובה 1,400 יהודים, שאנו לדעת כמה מהם יהודים על פי ההלכה, רק בית נסת אחד מתנהל על מעלה 90 אחוזים מן הקהילה היהודית מידי לאחר המהפהכה, וכটוצאה מכח שישור נישואין התערובת מגיעה לקרוב למאה אחוזים.

שבועות החזן

כאשר סבלה הקהילה משחיקה מתמדת, שמר אביו של יעקב על הקהילה הדתית הקטנה. כאשר היה יעקב רק בן אחת עשרה שנה, הביא אותו אביו, שידע כי הוא עצמו סובל ממחלה כליזות סופנית, לפניו ארון הרקודש, פתח את דלתו ועננת שיוואה את ספר התורה, ודרש ממנו 'ליישבע' כי הוא יטפל ביהודי קובה.

בגיל ארבע עשרה היה כבר יעקב חזן בכל תפילה מהנה ומעריב. בגיל שש עשרה, היה זבור הקהילה הופקד שנה לאחר מכן, נפטר אביו וגורל הקהילה הופקד בידיו. מבוון זה המשיך יעקב במסורת המשפחתייה.

בבית מטבחיים לעת מצואו. אורי גורינשפן משחיח את הסכין במטבחה למד את יעקב ברוז'יניאק שחיטה

הគותבים, אורי גורינשפן ואורי זיבוטנסקי, יחד עם הרב בירנបאום את יעקב והסמכנו אותו לשוחות. על אף שלא בישק להכשיר את עצמו להיות מוהל, הזמננו אותו להרפקת ההלכתית, שבה צפה ברוב מחפוד מוהל מספר ילדים, ולאחר כך נסענו כדי לקנות כל שחיטה ביבנה. יעקב ואשתו שרה התגיררו, ולאחר מכן נישאו

מנג'י ק"ק קובבה

במהלך שהותנו בקובבה, נוכחנו במספר מנהגים בלתי שגרתיים, על אף^K שקשה לקבוע את מקורם. במהלך התפילה הוקראו על ידי אדם אחד מספר קטעים בקול ספרדי. אלה כללו את 'בריך שמייה', וכן את 'השכיבנו'. הם גם שרים בקול את 'אשרי' ואת הפרשה הראשונה של קריאת שמע.

בבעולתה של הקהילה ישנים מספר ספרי תורה ישנים. אחד מהם ידוע כקשר מסוים שייעקב הביא אותו לביקה בפנמה. בקריאת התורה הראונונה שבה השתתפנו, האדם אשר כינינו אותו 'ישומר הארטסקROL' קיבל פתיחה. אחר כך למדנו כי הוא תמיד מקבל פתיחה, כאשר הסתובבו עם ספר התורה, החלו מספר נשים לזרוק סוכריות מעוזרת נשים. היהודים קובנים אינם צריכים שבת חtan כדי להביא סוכריות; המנהג שלהם הוא לזרוק סוכריות קשות כל פעם שמדוברים בטקס. הסוכרייה את ספר התורה מארון הקודש. הסוכרייה מרעישה מאוד, אך חשו נאכ אמרתני, כאשר ראיינו אנשים מבוגרים, עניים, מסתובבים ומנסים לתפוס סוכריות כל שיוכלו, כשאצלנו עושים זאת אך ורק ילדים.

הקבועים חוזרים לתפילה מנהה מוקדם. רחוב בהוואנה

יוטר, ואנשים שומרים חלק מחופצי העירק האישיים שלהם גנולים בתרן תיבות הסטנדרטים, יחד עם הטלית והתפלילין. לעקב יש לא פחות מרבע כספות בגודל מלא בבית הכנסת; הן מכלול הצלב: מחותמת בית הכנסת ועד לSacra schachite שלו.

המנין הוא רק היבט אחד מן הפעילות היהודית יומיות של בית הכנסת. לאחר תפילה שחרית מתקיימות ארוחות בoker קטנה, ולאחר תפילה מנחה-ערבית מוגשת ארוחת ערב. עברו הפנסונים הקשיים, המתפרנסים רק מפנסיה של הממשלה הקומוניסטייה, ארוחות כשרות אלה הינן החשובות ביותר. פעם בשבועו כל בני הקהילה מקבלים סל שלழן כשה. כל המזון הכספי, כולל נפילע פיש שאכלנו פרוס ומכוסה ביפורו לחם ומטוגן, מגע למקומות באדיותה של הקהילה היהודית בפנהמה. קהילה זו תורמת מדי שנה קופטייר שלם של מזון כשר וקשר לפסקת לקהילת 'עדת ישראל' של יעקב ברז'ניאק, וכן ארבעה מיליון בסוכות.

לאחר ארוחות הבוקר ישבו גברים רבים ושותחו, אך הנשים פנו מיד לעבודה. בעזרת מכונות תפירה עתיקות, הן תפרו כיפות עם אירומים שונים, כגון שרטוט של האי קובה, דגל קובה, המילה 'קובה' ומגן דוד. הן גם יצרו בובות קטנות. כל הפריטים האלה נמכרים למעט התירירים היהודיים המזדונים במקום, כדי לגייס כספים לבית הכנסת. מובן כי קניינו מספר מזכורות אלה.

הקבועים חוזרים לתפילה מנהה מוקדם, אפילו שעווה לפני זמנו. במרקחה אחד כזה כיבדו אותנו בתצוגת צילומים של אבותינו האירופים של המתפלל, ובפעם אחרת מצאנו את יעקב מרצה בפני הנוכחים.

בין עבר להווה

במהלך השהייה שלנו בקובה, נתקלנו שוב ושוב

הדירה מצאנו את יעקב עטור בכיפה שחורה כחיצית ציוויל משיטלשות החוצה, מסב באחוזה משפחתיות לצד סבתו, אימו, אשתו ודודיו, שכבר עז מציאות תമונות מהמקום האמיתי: ארץ ישראל.

כבר בשיחת המרגשות הראשונה לממדנו על הבלתי אפשרי שהחוליל יעקב: שלושה מנינים יומיים בבית הכנסת האורתודוקסי היחיד של קובה. ידנו שישנים מכשולים רבים הנערמים בדרך כלל מהפש מנין בקובה, אך לא חישבנו את היתושים בתוך רשות המכשולים הפוטנציאליים. כאית טרופי, נאבקת קובה ביתושים מזה מאות שנים. לקרה התדרמה, פרט ליוםים, שבהם ריססו אחר הצהרים את בית הכנסת נגד תועשים בגלגולה של קדחת דגון, לא החמיצו מניין במהלך כל השבוע בקובה.

لتפילה מגיע צוות דמיות שנראות לכללות מתוך אגדה. אחד מהם – קשיש ילייד ורמונה בן שמונים ושבע ששם לשוחה איתינו בידיש. עם השאר, שוחחנו בספרית רצואה, אנגלית, או באמצעות מותוגמן. הקהילה, שרובה דוברת ספרית, משתמשת בסידורים ייינימ קרוועים, 'תהיילט ד', עם תרגום לספרדיית.

כאורחים נכבדים הוצעו לנו סיורים חדשניים לחלווטין, מהדורות תש"ע, עם תרגום ספרדי. אפרש היה לחשוב כי הם עשויים מזהב; אחד המתפללים הושיט לנו אותן לאחר סיום התפילה. יום אחד אחר אותן בארון מיד לאחר סיום התפילה. יום אחד אחר הכהרים החלתו להציג בפני הקהילה את 'פרק אבות' ויליקנו מספר סיורים נשימים. לאחר סיום התפילה ספר 'שומר הספרים' את הסידורים, הבין כי חלק חסרים, והלך לחפש אותן בעוזת הנשים על מנת לנעל אותן בארון.

למעשה, נדמה היה כי על כל דבר בקובה ישנו מעنو. יעקב אמר לנו, כי מאחר שהאגנויות פה נפוצות, בית הכנסת הוא אחד המקומות הבטוחים

כהלכה בחופה וקיידושין ושבו לקובה כזוג יהודי על פי ההלכה המוכן להנחיית הקהילה היהודית שבאי.

ויתושים נגד מניין

כל שנקפו החודשים מאז הגיעו, ביקשו שניינו, אריה גריינשפן וاري זיבוטופסקי, להזכיר מקרוב את הקהילה היהודית המנהלת על ידי זוג גריי הצדקה. מאוחר שכلونו גדלו והתחנןנו באלה"ב, שבה למדנו אותנו על משטר קסטרו הברוטאלי, התחלנו את מסענו בהש ניכר – אך הופתענו לטובה מהמציאות שבה פגשנו.

ה提ירים ישראליים זוקים אמנים לוייזות כדי להיכנס לקובה, אך אין הגבלה על נסיעות, למעשה, מקום זה הוא אחד החידים בעולם, היהודי יותר כלפי ישראליים מאשר כלפי אמריקנים. בדרך כלל אסורה כניסה לקובה מאלה"ב, בגלל אמברגו הסחר האמריקני, אך ניתן לקבל אישור מסיבות הומנטא-ריות, דתיות או חינוכיות. ואולם, במהלך שהותנו, פגשנו שני מומחים לרטון שהגענו לכנס מדעי, וכן מספר יהודים משיקגו במשימת חיפוש אחר עזובות רפואיות.

ביקורת המכס במל התעופה הייתה קפנית, ובודקים הקדישו שעה שלמה לפירוק המטען של אריה גריינשפן פט אחורי פרט. כאשר הגיעו לארוז צבע התכלת שלו, הצביע העלה בהם חשד שמדובר בסמים – חשד שהופרך רק לאחר הממצאים המשותפים של

מסע ליהדות אמיתי. מקרבים אחד מיהודי הקהילה

מערכת לבדיקת סמים וכלב גישוש. שני הפריטים הבאים שעוררו את חשדם של הבודקים היו אפילו חמורים יותר – שני נקניקי סלאמיים חדשים, כשרים, ארוזים מלוס אנגל'ס. לאחר הרצתה קתינה בנושא הנסיבות וקצת שיחות نفس, הם הסכימו להחרים ורק נקין אחד (כנראה על מנת להלכו בינהם) והחזירו אחד לארוי – הנгинון ממנו מאוד.

בערבון הקוביاني הראשון, מצאנו את בית הכנסת נועל מהורי שתי שורות של שעורים. בעוזת תנויות פנטומימה וספרדיות רצוצה ניסינו לחפש את יעקב. המקומים שלחו אותנו לדלת המובילה לגורם מדרגות לימודו אותו שהגענו למקום הנכו. בתוך

מוזה חמישים שנה שלט שם סוציאליסטים קפדי. תיאורית כולן מרווחים את אותו הסכם ומקבלים את אותם השירותים, אך השכר המוצע הוא כשלושים דולר לחודש. הקצבות קפדיות מגבילות את צרכית הבשר והזדים. במובן זהה, היהודים הם מוזל. יש להם נגשנות קלה יותר לבשר, משומם שמגיעה להם בשער כסא. אך אפילו מצרך זה אינו קיים בשפע, כאשר בירנו בחנות שעיליה השלט 'בשר כשר', מצאנו חדר שומם. יעקב, שמו צאו משפחחת שוחטנים, נזכר כי כאשר החהלה המהפלגה השולטת המשמשה על כל חניות הקצבים. מתוך הבנה לחשיבות הדבר עבורי הבשר הכלורי של היהודי הוואנה, כתב אביו של יעקב לקסטרו והסביר לו את צרכיה הייחודיים של הקהילה היהודית. קסטרו קיבל את הדברים, וניתנה רשות מיוחדת להחזקת החנות פתוחה. במשך שנים ובות היתה חנות זו העסוק העצמאי היחיד בא. היום מבצע יעקב את השחיטה פעם בחודש.

מחסورو הבשר הוא גם לאוכל הטוריפות הנוראים. להנויות הבשר הללו יהודיות יש מראה ריק, והיעדר מוצרים חדשים למכירה הוביל לפחות, אשר היה גורם לפחות בנסיבות התקף ללב. בכל המאזרחים שעדרו המכסיים, היו חוטי חשמל גלוים, עמודים זמניים תמכו בחלקים של המבנה, ובכלי רכב היו חסרים האווות. הבניינים של הוואנה מזונחים, ולא נראה בהם נייה

שחיטה יהודית על ידי שוחט לא יהודי. יעקב וארי גראינשפן ביערות קובה בדרך לשיעור שחיטה

רצינית כלשהי במהלך הביקור שלנו. שמו לב פייגומים בצדדים של חלק הביקור שלנו. לא היה סימן לבנייה מן הזמן האחרון, אף זה שהספרקו לצמוח על הפיגומים לקומות הגבותות יותר של הבניינים. חלק מן הבניינים היו פיגומים פנימיים, כדי לתמוך בגותם המתומוטים... אף על פי כן, לא רואו האנשים עצובים ולא אינו אנשים כחושים או רעבים בעיליל.

רבים מן הבניינים ישנים מאוד. המلون שבהתכנון, למשל, נבנה לפני 115 שנה. חלק גדול מבנייניהם אלה היו כנראה צירוריים למדים כאשר נבנו, במהלך תקופה העשויה

היהודית כמחישת שואה מהמוסדות, הקימה מנורת זיכרון לשואה, אמנם ללא שלט המזוכר את אירופה השואה, אך עם שומר במשורה מלאה על חשבונו המדינית.

לא נתקלנו באנטישמיות כלשהי בין המקומיים הקובניים, למעשה הם בקשר יודיעים מהו יהודי. לארי זיבוטנסקי יש כאן אורה, דבר חריג בקובה, ובכל מקום שבו הילכנו, ציינו אנשים את זקן, ושאלו בחזי חיק אם הוא קרוב משפחתו של פידל קסטרו. לא ענין, רק התבוננו בהם מחיכים, ותמיד קיבלנו בתגובה חיוך רחב.

כאשר אנו אומרים כי קובה עניה, אנו מתכוונים לעוני מהפרק ממש.

מתוך הבנה למשמעות הדבר עבור הבשר הכלורי של היהודי הוואנה, כתוב אביו של יעקב לקסטרו והסביר לו את צרכיה הייחודיים של הקהילה היהודית. קסטרו קיבל את הדברים, וניתנה רשות מיוחדת להחזקת החנות פתוחה

במחקריהם על ניגודים ובהתנגשויות בין עבר להווה. חופש הדת היה מוגבל בקובה עד לשנת תשנ"א, על אף ששמשת בת הכנסת (אחד התומוט מАЗ ואחד נסגר) המשיכו לתקוף. נראות, כי היום נהנים היהודים מוחלט לקיים את המצוות. רואו קסטרו, אשר תפס את מקומו של אחיו פידל נשיא קובה, אף השתתקף השונה בטקס ציבורי של הדרלת נורות חנוכה, אשר אף שודר בטלוויזיה הממלכתית. העמדה האנטי-ישראלית הותיקה של פידל קסטרו – שייתכן שהוא כרגע בתהילך שנייניו – לא חלה כליה כלפי מטה, ורוב האנשים שעם דיברנו ברחווב הבינו סקרנות וברורות לגבי מדינת ישראל, אך לא עוינות. למעשה, במעשה, בשנים האחרונות, הממשלה

פסיינטור עם קבורה על הראש

הדות קובה: תעודת זהות

על אף עליבותה היהיסטית של קהילת יהודיה קובה, יהודים שורשים אווכיים מים בא. ההיסטוריה של יהודיה קובה מתחילה עם גילויו של קולומבוס את האי באיסון בשנת ר'נ'ב. בסעודה הראשון של קולומבו השותפה במספר יהודים, בנייהם לאיסון דה טורס, שנשלח לפנים האי כדי לבדוק אותו. דה טורס נותר בקובה עם חיל מצב קטן כאשר קולומבו חזר לספרד. עם חזרתו לקובה במסעו השני, מצא קולומבו כי הקבוצה יכולה להושמה על ידי האינדיינאים, אך נאמר לו כי היה איש אחד אשר הזהיר לפני מותו את האינדיינאים שלא יקבלו על עצם את הדת הקתולית השקרית.

עד המאה השבע עשרה, השתוללה האינוקוויזיציה בקובה. יהודים אנוסים עמדו תחת מעקב צמוד וכשנחשפו נהרגו וחפציהם הוחרמו. האינוקוויזיציה נשכה עמוקה למשך המאה ה-18, על אף שבתקופה זו כבר פיתחו יהודים מדיניות אירופaea מסחר עם קובה.

על אף קריסים אלה וקייצה של האינוקוויזיציה בראשית המאה התשע עשרה, לא התפתחה קהילה יהודית ממשותית בקובה עד שנת תרנ"ח, בעירק עקב הדומיננטיות של הכנסייה הקתולית. لكن עד המלחמה של ספרד-ארצות הברית, היו כנראה פחות מ-500 יהודים בקובה, רובם ממוצא ספרדי, שעסקו במסחר.

לאחר המלחמה השתנו התנאים, ומספר גדול של יהודים אמריקנים נותרו שם. יהודים אמריקנים אחרים הטרפו אליהם, ועד ראשית המאה העשרים כבר היו מעל 1,000 תושבים יהודים בקובה. לאחר מכן הפריחה. במהלך מלחמת העולם הראשונה ולאחריה מצאו את דרכם לקובה אלפי יהודים ספרדים שכרכו מטוריקה. יהודים אשכנזים הגיעו בהמשך, בשנים שלפני מלחמת העולם ובמהלכה, לאחר שבחרו מן הסיטו האירופי. בתרכ"ה הייתה במקום קהילת מושגנת של כ-25,000 יהודים, אשר עד שנת תש"ב הצטמזה לכ-15,000, כאשר חלק מן הפליטים האירופים עשו את דרכם לאורה"ב.

אחד מן הרובנים בהוואנה היה הרב יהודה מלבה, יליד גרמניה, שהיה מתלמידי ישיבת חכמי לובלין. אך התקופה הטובה לא התמשכה. כ-95% מן היהודים היו מזול והצלו להימלט זמן קצר לאחר מהפכת הקומוניסטיות בתשי"ט, ופתחו בחיים חדשים באורה"ב, במקסיקו, בוונצואלה, בקוסטינה ריקה, בנמה או בארצן.

ניתן ללמוד ברות על הקהילה מתוך בתיה העלמיים המקומיים. יישום שניים כאלה בהוואנה, שניהם תחת פיקוחו של יעקב, ו'עדת' שיפצה לאחרונה חלקיים מהם. בקרנו בשנייהם, בבית העלמי הספרדי, היישן יותר, ובבית העלמי האשכנזי, הסמוך. שנייהם קיימים קצת יותר ממאה שנה; לא ידוע היכן נקבעו יהודיה קובה בתפקידים קדומים יותר.

ווייה אקדמית – ולשלם סכום ממשמעותי. כאשר ביקש אריא גריינשפן לדאיין את פידל קסטרו עבר עיתון 'משפחה', נאמר לו לנאות לקבלת וייה עיתונאית. כדי לעזוב את המדינה היה צריך לשלם מס יצאה תולול. אפילו נסיעות במוניות היו כרכות במערכת מטבח מסוובכת: ישן שתי רשותות של מוניות, אחת להרצות במכוון למדעי המתה, היה עליו לפנות לבקל

ങישות למערכות מוחשבות אינה זמינה לאזורה הממושיע, אפילו באקדמיה, אך הממשלה מאפשרת דוא"ל מוגבל. פירוש הדבר הוא, כי למעשה אין נגישות לעולם החיצון, אלא מן המציאות שMOVED בתקשות המשלחת. המגבילות מוטלות אף על תיירים. במלון שלנו לא הייתה כל גישה למוחשבים ובמלון סמוך היו רק מעט מוחשבים. הנגשות היתה קירה והגעה עם הערה, המסבירה כי האיטיות נובעת מכך שקובה אינה מוחברת לרשת באמצעות סיבים אופטיים.

התהברות גם היא מהויה אותגה. בגלל אמברגו הסחר של אורה"ב והעוני הכללי במדינה, במהלך השנים האחרונות יבואו רק מעט מכוניות. מראן של מכוניות אלו גם לנו להרים כי נכסנו למציאות זהה. רוב האנשים, אפילו רופאים שאוטם פגשנו, לא היו בעלי מכוניות, ולכן הם צרכו לרכב ברגל או לנשוע במוניות. יש מספר סוגים מכוניות: אמריקניות גדולות ישנות, תלתי אופן קטנים, מונגעים, מוניות קטנות על אופניים ורבים נסיעים ומכוניות רוסיות. מקומיים ורבים נסיעים באופניות ישנים מתקופת מלחמות העולם השנייה עם סיירות מחוברות בצד. אין לנו מושג אם ישנו חוק לחבישת קסדות, אך ראיינו שלושה מבאי בית הכנסת עולים על כל רכב צזה. השניים על האופנוע חבשו את הקסדות הקדמיות, והשלישי נכנס לטיירה וחבש קערת פלסטיק הפוכה על ראשו. ואז הם נסעו. אה, כמעט שכחנו ציון – חובש הקערה הוא פסיינטור במקציוו.

ఈ חזקה המכוונית היא עסוק של 'עשה זאת בעצמך', כפי שגילינו במהלך הנסיעות שלנו סביב קובה באחד משני הטנדרים שבבעלות בית הכנסת. משתמשים בטנדרים אלה בעיקר כדי להסיע מתפללים חסרי רכבים אל בית הכנסת והמשנו. יעקב שיפץ אותם בעצמו והוסיף יחידת מזון מרובעת, התליה מזוין לחילון האחורי, ומקשר טיפ המנגן מזיהה יהודית. המראה היה סורי-איליסטי: כאן אנו מטיים בקובה בטנדר בבעלות בית הכנסת שנוהג בו חמיו הלא היהודי של הרבה, עם סכיני שחיטה ושולחן ערוך בין המושבים, ומזיהה חסידית צרחנית בוקעת ברקע.

זכרונות ילדות. מגלים בית הכנסת בן 90 שנה

השבת המשותפת, נראה ברז'ניאק מרצה. אך החמין היה פרישה משל עצמה.

על מנת להכין חמין כדבוי, היה צורך בהבמה כשרה ובמיקום מתאים לשוחטה. בית הכנסת עצמו מחזיק בית מטבחים לעופות – יעקב שוחט כמו מאות עופות בחודש – ואזרע המזעעד בבית המטבחים המטבח על ידי אשתו, שרה. אך בבית המטבחים הזה לא התאים לצרכיו החמין שלנו. היה עליו לגייס יצירתיות וחדשות, כדי לארגן חמין זה.

לכן, חמושים בסכיני השחיטה שהביא סבו של יעקב מאירופה, פינו לאור כפרי וככשו טלה. שיחטו אותו הכהלה, אך מיד משסיימנו, נפתחו ארובות השמים ונῆתה עליינו סופת גשםים טרופית. עבדנו מהר ככל שכילנו, והסרנו את החלק האחורי של הבמה, שאותו הענקנו לגויים המקומיים, על מנת לא להסתבך עם ניקור החלב וגיד הנשה.

כנראה שהמאכל נשמע מגירה בענייני היהודים המקומיים, כי חלק מן האגושים שהגיעו בדרך כלל רק לתפילה הלילית של שבת, חזרו גם לבוקר כדי לטעום מהצ'ולנט. אדם אחד – הפסיכיאט, שחשב

über מקומיים ואחת עבור זרים, ושלמים עברו כל אחת במתבע אחרת.

פרודוקס נוסף הוא מערכת הבריאות. על אף שהשתתית נראהיה בקובה ביתו, אם מאמינים במספרים, הטיפול הבריאותי בקובה הוא די טוב. טיפול בריאותי בסיסי ניתן ברמה מקומית מאוד. רופא הגע כל יום לבית הכנסת שלו וכל נושא בריאותו בית של כל אחד, את התרופות שלו וככל שבדק את לחץ הדם אחר נצרך. כל גבאי בית הכנסת סייר לחבירו בית מרחחת במקום, שמחזק את רוב הפריטים העיקריים.

מגן דוד בתקורה

במסגרת המשען שלנו ניסינו לבקר בתבי הכנסת כעת. ובמים כל האפשר, גם בתבי הכנסת הסגורים כעת. יעקב סיפר לנו על שלושה בתי הכנסת הפעלים בעת בהרואנה. כל שלושת בתי הכנסת שופצו לאחורה בעזות תרומות ממכוורות זרים והם נראים מושלמים למדדי. בית הכנסת של יעקב, 'עדת ישראל', הינו בית הכנסת האורתודוקסי היחיד ואחד היחידים שבו מותקים מניין מדי יום.

ביקרנו גם בבית הכנסת 'שלום', שבו מצאו מעין בית ספר עברי, ובבית הכנסת הספרדי, שנבנה בתשטי'ג. בית הכנסת הראשון הצליח לקיים קשרים עם ארגונים פילנתרופיים יהודים אמריקאים וכן בו חדר מחשבים מצויה.

על הקיר של בית הכנסת השני היו מספר תМОנות היסטוריות, כולל צילום של בית הכנסת אשר לא דמה לאף אחד משלשת אלה שביהם ביקרנו. שידול נוסף עוזר יעקב זיכרונו עmons מבית הכנסת בשם היה 'שבת אחים', באוזר הישן של הווינה, לא רחוק מהחוף הים, אשר נסגר לפני מעלה מעוזה. הו לא היה בטוח היכן הוא ממוקם או מה נותר ממנו. הוא שאל חלק מן הקשיים יותה, והם נתנו את הכתובת המדוקית ב'קאליה אינקויסידור', או בתרגום – 'משועל האינקיזיציה'. בית הכנסת שנבנה בשנת תרע"ג, היה ידוע בכך הרבה רבות כבית הכנסת הוותיק ביותר בקובה. הרב המיסיד היה הרוב גרשון מיה. בנן, הרב ניסים מיה, עמד מאוחר יותר בראש אחד המנינגים הראשונים של קובאים בימי מאמי. ניוו של הרב המיסיד מחהפל במנין היהודי 'עדת ישראל'.

איש לא ידע מה נותר משבת אחים. נסענו אל המקום עם סולומון סוסי, שחגג שם בר מצווה בשנת תשכ"ג, הוא לא היה במקום מזה שלושים וחמש שנה. הגענו לשם ומצאנו כי העיר האיטלקית פלוראנץ מימה את שיפוצי הבניין כמתנה לאנשי הווינה; הם החליטו להפרק את הקומה הראשונה לחדר ספורט בעוד הקומה השנייה מכילאת בית הכנסת עצמה. סולומון דמה לילד נרגש. הוא אמר שהוא מוכחה לראות מה יש שם. הוא זכר בחיבאה את השיעוט שבחן בילה שם כילד בשפט אחר הצוראים, וכמעט בכיה כאשר נזכר בסעודות השבת שאכל אצל דודתו שהתגוררה בהצהר שמעבר לרחוב.

מנولي מכון הספורט והשיגנו לנו מפה, כדי שנוכל לעלות למעלה ולראות את המקום של בית הכנסת. לאכזבתי, כל מה שמצאנו היה שורה של חדרים חזוקים ומואבקים, ללא חשמל ולא שם שריד לעבר היהודי, פרט לסימן מטוושטש של מזוזה שהיתה פעם קבועה בדלתה. ואז הארכנו בפנס את התקורה הגבוהה של החדר

היחיד הפעיל באורה יומיומי. בבית הכנסת היהודי בתפילה שחורת, משמאל
לימין: אריא זיבוטופסקי, ד"ר איתן שלמן, יעקב וגורי גרינשפן

את הקורה בתור קסדה – אמר לנו כי חשב כי אולי בחימים לא תהיה לו שוב הזדמנות לטעום את' המאכל האקסוטוי. לא היינו בטוחים האם העובדה כי הגישו את שירי' הצלנט שוב בסעודה שלישית, בארוחת צהרים ביום ראשון ובארוחת ערב ביום שני, הייתה בגל הpopoloaria שלו, או בגל העוני של הקהילה והכמות העצומה שנוצרה. בכלל אופן, הם אבגו את החמין מואה.

כך נפרדנו לבסוף מיהודי האי. הרגשות נותרו איתנו זמן רב לאחר שנפרדנו מהם ופנינו לחזור הביתה. על אף שרבים מן היהודים המודכנים אינם רואים עתידי ליהדות באי, הם חשים ביטחון בכך שהזוהג הצער המסור ברז'ניאק ילוחה אותן למנוחתם. האחרונה. אך בני משפחת ברז'ניאק הוכיחו עצם כיימי פעילות ללא הפסקה, ואין הם רואים את תחומי האחריות שלהם מוגבלים לחברה קדישא. עם תחששה היה של שליחות, הם עשוים כתובות יכולות להפצת חיים חדשים בקהילתם, ומשמעותם ליהودים קובאים אחרים להחזיר לעצם את המורשת אשר העשרה את חייהם. ■

שישמש אלולים אירופאים. להפתענו, נגלה לעיניינו מתקן תאורה בצורת מגן דוד. פתאות צעק יעקב בהתרומות מהדר סמו, והודיע שהוא מצא מזוזה. לאחר שבדקנו אותה התבדר שהייא עדין כדין כשרה. המשכנו את חיפושינו בעוזרת הפנס כמו בבדיקה חמוץ. פתאותם שמננו לב, כי מעל הכנסתה להיכל ישנו שלט יפהפה מכוסה במכוכיות ועליו כתוב – "כ"י בית תפילה יקרא לכל העמים". אחר כך, מעל דלת נספת ראיינו פוסטר המצין את יום העצמאות תשכ"ב. מסטר דלתות עוטרו במגן דוד מעין, כולל מಹדורות והטමות את הסוכה שהוקמה שם בעבה.

צ'ולנט קובאני

השבת התקורה והחלינו להעניק ליודי קובה חוותה שבת אמרית. מה שבת ללא עוף ולא צ'ולנט (חמין)? כאשר הענו לתروم עופות לסעודות